

УДК 378.125.7

*Кашибовска І.,
Університет менеджменту освіти
НАПН України, м. Київ*

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

Анотація. У статті проаналізовано процес формування дослідницької компетентності науково-педагогічного працівника, запропоновано модель формування дослідницької компетентності, а також засоби реалізації педагогічних умов формування дослідницької компетентності та їх характеристика.

Ключові слова: модель, дослідницька компетентність, педагогічні умови формування дослідницької компетентності.

Kaszubowska I.

KSZTAŁTOWANIE KOMPETENCJI BADAWCZYCH PRACOWNIKÓW NAUKOWO-PEDAGOGICZNYCH

Adnotacja. W artykule jest przeanalizowany proces kształtowania kompetencji badawczych pracowników naukowo-pedagogicznych, jest zaproponowany model kształtowania kompetencji badawczej, a także środki realizacji pedagogicznych warunków kształtowania kompetencji badawczej oraz ich charakterystyka.

Słowa kluczowe: model, kompetencja badawcza, pedagogiczne warunki kształtowania kompetencji badawczej.

Кашибовска И.

ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ

Аннотация. В статье проанализирован процесс формирования исследовательской компетентности научно-педагогического работника, предложена модель формирования исследовательской компетентности, а также средства реализации педагогических условий формирования исследовательской компетентности и их характеристика.

Ключевые слова: модель, исследовательская компетентность, педагогические условия формирования исследовательской компетентности.

Wstęp. Nauka zawsze była szczególną funkcją społeczeństwa i państwa. Misja nauki polegała na poszukiwaniu nowych idei na zasadach wprowadzenia których modernizuje się nie tylko praktyka edukacji, ale i, na ogół, państwowa

organizacja. Przez naukę z jej progresywnymi zadaniami spełniają się zewnętrzne wpływy na kształtowanie świadomości człowieka. We współczesnych warunkach globalizacji i informatyzacji społeczeństwa edukacja odgrywa ważną rolę w całych zakresach jego działalności i istnienia. Zmiany zachodzące w społeczeństwie dotyczą i edukacji jako główne elementy kształtowania się światopoglądu osobowości. Państwa kierują swoją politykę edukacyjną bezpośrednio na jej integrację w społeczności międzynarodowej. Kształtowanie celów edukacyjnych odbywa się w stosunkach międzynarodowych. W Koncepcję współczesnej edukacji leżą cztery podstawowe zasady szkolenia:

1. nauczyć się uczyć – czyli kształtowania się osobowości zakłada ciągle poznawanie nowego;
2. nauczyć się działać – przewiduje udane użycie podejścia do dowolnej sprawy, czyli umiejętność oceniać wyniki dokonanej pracy z korekcją swojej działalności;
3. nauczyć się żyć razem - emocjonalnie cenną formą podejścia do świata, do ludzi, do siebie;
4. nauczyć się żyć – być w stanie dostosować się w gospodarczym, rodzinnym i zawodowym przestrzeni¹.

Nauczanie i kompetencje ludzi stają się najważniejszymi wartościami współczesnej cywilizacji i informacyjnego społeczeństwa, opartego na wiedzach. Priorytetowym zadaniem przygotowania wysokowykwalifikowanego fachowca jest jego zorientowanie na fundamentalne wiedze, ciasny związek teorii z praktyką, zdolność do fachowego samorozwoju i samorealizacji; on musi twórczo myśleć i posiadać metody działalności badawczej. Problem modernizacji oświatowego procesu jest związany z wprowadzeniem do systemu edukacji tzw kompetencyjnego podejścia, kształtowaniem fachowych kompetencji, jedną z których jest badawcza. Nie ma jednego modelu do tworzenia kompetencji

¹ Образование: сокрытое сокровище (Learning: The Treasure Within) [Электронный Ресурс] // Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века. – Изд-во ЮНЕСКО, 1996. – Режим доступа : <http://www.ifap.ru/library/book201.pdf>.

badawczych naukowo-dydaktycznych pracowników w trakcie szkolenia i podejści do ich kształtowania. Ponieważ przygotowanie naukowo-pedagogicznych kadrów w systemie szkolnictwa wyższego ma swoje specyficzne właściwości powstaje problem stworzenia takiego modelu.

Analiza badań: Pytania wprowadzenia podejścia kompetencyjnego w edukacji jest przedmiotem badań wielu naukowców: N. Bolubasza, A. Kordońskiej, N. Kredeneć, O. Owczaruk, O. Pomietun, O. Sawczenko, G. Selewka. W ich pracach jest uzasadniona celowość użycia podejścia kompetencyjnego w fachowym przygotowaniu naukowo-pedagogicznych pracowników, są przedstawione różne podejścia do tłumaczenia pojęcia «kompetencja», jest określona treść pojęcia «fachowa kompetencja» jej poziomy i wskaźniki.

W słownikach pojęcie «kompetencja» jest postrzegane jako wiedza, umiejętności, zdolności, wystarczające dla danego rodzaju działalności; jak świadomość, wiarygodność; jak posiadanie wiedzy, które pozwalają sądzić o czymś.

Badawcza kompetencja na myśl uczonych-pedagogów (W. Bolotow, I. Zimnia, S. Osipowa, O. Uszakow, A. Chutorska ta inni) jest jedną z kluczowych. Oni uważają że kompetencje naukowe powstaje na podstawie badań zachowań, a także zawiera w sobie szereg elementów, wchodzących w skład różnych kluczowych kompetencje edukacyjnych.

J. Solianikow rozpatruje badawczą kompetencję przez kluczowe, bazowe i specjalne kompetencje. On podkreśla na tym, że te rodzaje kompetencji ciasno są powiązane między sobą, a ich rozgraniczenie może być tylko warunkowe ². Kompetencja badawcza jest jedną z kluczowych charakterystyk profesjonalizmu, jego nieodłącznym komponentem ogólnej i fachowej kultury fachowca, co posiada naukowym aparatem teoretycznej i praktycznej działalności.

² Соляников Ю. В. Обеспечение качества подготовки магистрантов педагогического университета к научно-исследовательской деятельности : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ю. В. Соляников. – Санкт-Петербург, 2003. – 20 с.

Na podstawie analizy teoretyko-metodycznych podstaw kształtowania kompetencji badawczej w wyższej szkole wyznaczmy jej treść i strukturę. Pod badawczą kompetencją pracowników naukowo-pedagogicznych będziemy rozumieć jakość, co przejawia się w potrzebie osoby posiadać metodologię naukowej twórczości; umiejętność obserwować i analizować, wysuwać hipotezy wskutek decyzji fachowo-orientowanych zadań; wykonywać pracę badawczą; umiejętności przeprowadzać badania naukowe, organizować eksperyment; uogólniać i przewidywać skutki działalności badawczej w trakcie nauczania w szkole wyższej i w późniejszej działalności fachowej. Chodzi nie tylko o odpowiednich wiedzach i badawczych przyzwyczajeniach, ale i o komponencie motywacyjnym, czyli, wewnętrznym zapotrzebowaniu osoby na badawczą działalność³.

Najbardziej skuteczne metody, które przyczyniły się do badań kompetencji naukowo-dydaktycznych pracowników, zdefiniowane są następujące: systemowy, kompetencyjny, aktywny. Systemowe podejście zapewnia relację i współpracę, a także proces samorozwoju podczas szkolenia. Kompetencyjne podejście ma na celu kształtowanie umiejętności rozwiązywania badawcze sytuacje problemowe. Podejście aktywnie pozwala do prowadzenia aktywnych działań badawczych w trakcie studiów i doskonalenia zawodowego.

Podstawowym pojęciem podejścia kompetencyjnego jest kategoria "kwalifikacje zawodowe". Zawodowej kompetencji zakładamy wszelkie kompetencje, uformowane w trakcie procesu uczenia.

Istnieją różne podejścia do interpretacji pojęcia badawczej kompetencji. Wiadomo, że to pojęcie z natury jest dość skomplikowane, jego kształtowanie i rozwój spowodowane różnymi czynnikami skutków: zewnętrzne i wewnętrzne, społecznymi i przyrodniczymi, emocjonalnymi i intelektualnymi, wspólne i indywidualne oraz wymaga odpowiedniej analizy i uzasadnienia.

³ Осипова Н.В., Вінник М.О., Тарасіч Ю.Г. Інформаційні технології в освіті. 2014. № 20

W literaturze naukowej badawcze kompetencje są traktowane w zależności od tych metodologicznych i teoretycznych poglądów, których stosują poszczególni autorzy. Tak, M. Golowań wyznacza badawczą kompetencję, wychodząc z rozumienia pojęcia "kompetencja". Kompetencja – to obiektywna kategoria, społecznie przyznany poziom wiedzy, umiejętności, przyzwyczajęń, stosunków i tym podobne w pewnym terenie działania człowieka jak abstrakcyjnego nosiciela. Kompetencje – to integracyjna edukacja osobowości, która łączy w sobie wiedzę, zdolności, umiejętności, doświadczenia i jakości osobowości, warunkujących chęć, gotowość i zdolność do rozwiązywania problemów i zadań, występujących w rzeczywistych sytuacjach życiowych, zdając sobie przy tym znaczenie przedmiotu i wyników działalności ⁴. Kompetencja jest normatywnym, idealnym celem oświatowego procesu. Kompetencja okazuje się w pomyślnie zrealizowanej w działalności kompetencji i włącza osobisty stosunek do przedmiotu i produktu działalności. W kompetencji jednoczą się obiektywnie określone normatywnymi dokumentami system wiedzy, umiejętności i przyzwyczajęń, a także osobistościowa składowa - interesy, pragnienia, orientacje, motywy samorealizacji indywiduum i tym podobne⁵.

W strukturze kompetencji badawczej są takie składniki: wartościowo-motywacyjne, poznawcze i praktyczne działania, refleksyjne, co są współzależne i spełniają funkcję motywacyjne, poznawcze, zorientowane, efektywne oraz regulacyjne. Kompetencje są związane ze zdolnością osoby do działań skutecznych w różnych sytuacjach, więc formalnie składniki badań kompetencji muszą być zgodne z składnikami działalności badawczej, a jedność teoretycznych i praktycznych umiejętności badawczych stanowią modelu badawczego kompetencji.

Model – to wspólne odbicie zjawiska i wynik abstrakcyjnego uogólnienia doświadczenia praktycznego, sztuczny obiekt, który odzwierciedla w formie

⁴ Головань М. С. Компетентність і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2010. – № 3. – С. 23–30.

⁵ Połodowski A. Edukacja wyższa: teoria i praktyka №4, 2011, s.15-22.

uproszczonej struktury, właściwości, relacje między elementami badanego obiektu. Tak więc, modelem jest pewny system powiązanych ze sobą elementów, pozwalający określić priorytetowe zadania, metody i formy działalności, obliczone na osiągnięcie określonego wyniku.

Wymagania do modelu: model musi pokazać stopień integralności procesu lub zjawiska; opisywać warunki i środki przebiegu procesu; budować się strukturalnie. W nią powinny być wyraźnie wybrane elementy procesu, ich podporządkowania, wyróżnione relacje. Modelowanie jest obowiązkową częścią badań i opracowań, integralną pojemną częścią naszego życia.

Jedne i też zjawiska albo systemy mogą mieć wiele różnych rodzajów modeli. W skutek, istnieją wiele nazw modeli, większość z których odzwierciedla rozwiązanie pewnego konkretnego zadania. Elementy kompetencji strukturalne skierowane na kształtowanie elementów danej kompetencji.

Proces kształtowania kompetencji badawczej jest zbiorem takich elementów, jak: celowy, motywacyjny, treściwy i organizacyjny, których skuteczność spowodowane użyciem problem, koordynującego uczenia się. W procesie powstawania każdego elementu kompetencji docelowej element jest decydujący w określaniu treści, metod, form i środków procesu edukacyjnego. Podejście kompetencje skupia w jednym wszystkie istotne wiedzy i umiejętności z różnych dziedzin i osobiste jakości, zapewniając efektywne wykorzystanie do osiągnięcia celu. Więc, subiekt nauczania musi uświadamiać, że właśnie cel działalności wyznacza jej wynik.

Motywacyjny komponent jest tamtą składową, co zabezpiecza stworzenie rozwijającego środowiska. On przedstawia całokształt działań z kształtowania pozytywnego motywowania do spełnienia udanej badawczej działalności, stosowania efektywnych technologii stymulacja badawczych prac za pomocą

aktywizacji twórczej działalności i podwyższenia interesu do przyszłej fachowej działalności ⁶.

Pojęciowy komponent wyznacza konieczny całokształt systemu wiedzy, fachowo-znaczących umiejętności oraz stosunków. Dowolne fachowe jakości są zawsze określone treścią fachowego przygotowania, czyli dla kształtowania badawczej kompetencji, jak jednolitego utworzenia w składzie fachowej kompetencji naukowo-pedagogicznego pracownika, koniecznie zabezpieczyć studiowanie i stosowanie elementów badawczej działalności w strukturze całych dyscyplin cyklu fachowego i praktycznego przygotowania ⁷.

Do pojęciowego komponentu kształtowania badawczej kompetencji odnoszą elementy badawczej kompetencji, że nakładają się na treść dyscyplin z zawodu.

Organizacyjny komponent zabezpiecza planowanie, organizację i kontrola za spełnieniem badawczej działalności studenta na poziomie wykładowcy, katedry fakultetu, wyższego edukacyjnego zakładu.

Przy stworzeniu modelu kształtowania badawczej kompetencji naukowo-pedagogicznego pracownika dotrzymywaliśmy się takich zasad: naukowości, fachowego ukierunkowania, samorealizacji międzydyscyplinarnej integracji, warunkowości.

Środkami realizacji pedagogicznych warunków kształtowania badawczej kompetencji są takie:

- opracowanie informacyjny-dydaktycznego zabezpieczenia do treści fachowego i praktycznego przygotowania;
- metodyczna i technologiczna bazę do nauczania;
- wykonanie indywidualistycznych naukowo-badawczych zadań;
- dołączenie do uczestnictwa w naukowych konferencjach i publikacji wyników swoich badań.

⁶ Архипова М. В. Модель формування дослідницької компетентності майбутнього інженера-педагога [Електронний Ресурс] / М. В. Архипова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VChdpu/ped/2010_76/Arhipova.pdf.

⁷ Головань М. С. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки / М. С. Головань // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – № 5 (23). – С. 196–205.

Projektując model badawczej kompetencji naukowo-pedagogicznego pracownika wychodziliśmy z tego, że ona powinna być informacyjna; wygodną w korzystaniu; jej elementy nie mogą przeczyć jeden jednemu i innym pedagogicznym obiektom; mechanizmy, podane w modelu, muszą wyraźnie odzwierciedlać proces kształtowania badawczej kompetencji przez realizację oddzielnych komponentów.

Badawcza kompetencja naukowo-pedagogicznego pracownika przewiduje: rozumienie filozoficznych koncepcji w wybranej branży naukowej działalności; posiadanie metodologii, wiedza ich prawidłowości i gotowość wykorzystywać wiedzę z tych branż w praktycznej działalności; obecność pojęć o najbardziej aktualne kierunki badań we współczesnej nauce i pedagogice; umiejętność wyraźnie formułować treść badanego problemu i zamiata, wyznaczać obiekt, przedmiot, roboczą hipotezę, zadanie badania; rozumienie głównych metodologicznych zasad naukowego badania i posiadanie metod naukowego badania; umiejętność teoretycznie uzasadniać wysunęła się hipotezę w ramach badanego problemu, analizować wyniki swojej naukowo-badawczej działalności, prowadzić naukową dyskusję i stosować współczesne informacyjne technologie dla otrzymanie informacji i obróbki wyników.

Wnioski i perspektywy dalszych badań naukowych.

Proces kształtowania kompetencji badawczych naukowo-pedagogicznego pracownika ma swoje specyficzne cechy, ponieważ on powinien nie tylko posiadać fundamentalną wiedzę, ale i metody działalności badawczej, być zdolnym do samodzielnego nabywania nowej wiedzy i wykorzystanie ich w swojej praktycznej działalności.

Dla kształtowania kompetencji badawczych naukowo-pedagogicznego pracownika było oferowany model, którego struktura zapewnia komunikację szeregową elementów kształtowania kompetencji badawczych, warunków pedagogicznych i środków realizacji kompetencji badawczych kompetencji.